

Metsätuhojen, erityisesti juurikäävän torjunta

Jarkko Hantula

Luonnonvarakeskus

Latokartanonkaari 9, 00790 Helsinki

0295325419

jarkko.hantula@luke.fi

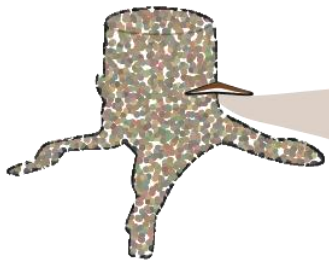
twitter.com/JarkkoHantula

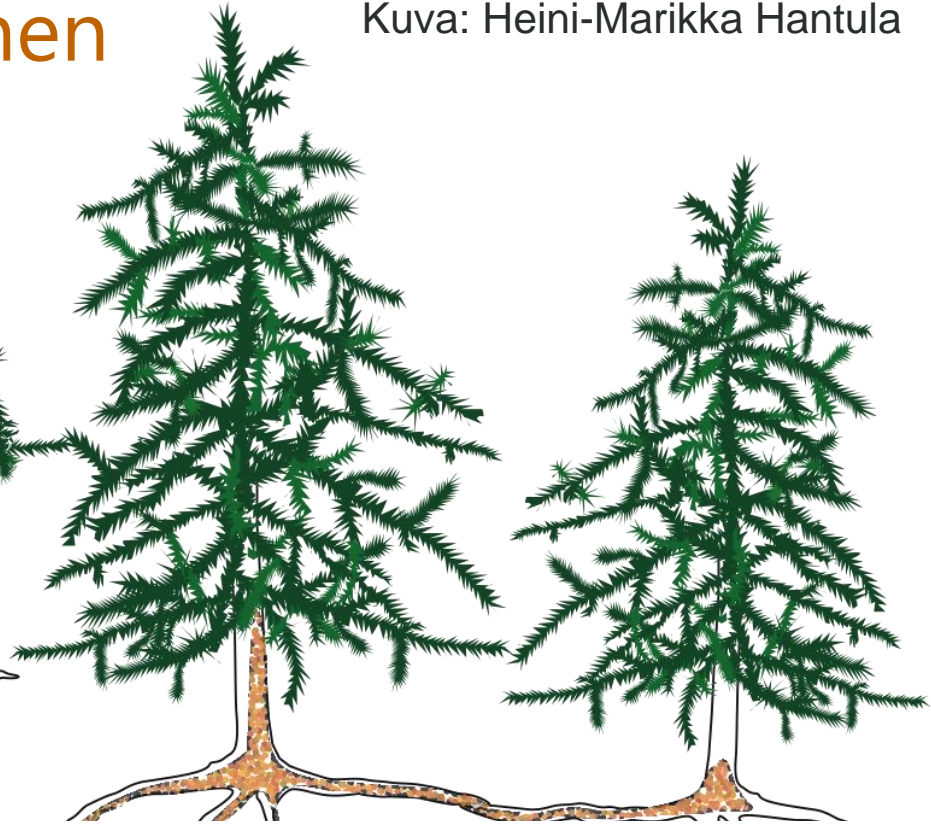
Juurikäävän leviäminen

Kuva: Heini-Marikka Hantula

Vanhassa kannossa oleva itiöemä tuottaa itiöitä

Itiöt laskeutuvat tuoreille kantopinnoille ja kasvattavat rihmaston sen sisään

Rihmasto kasvaa juuriyhteyksien kautta läheisiin puihin ja eteenpäin

Kuusenjuurikäpä eli tyvilaho kuvina

Kuusenjuurikäävän taloudellinen merkitys

- Kuusen tyvilahon suorat kustannukset ovat 40 miljoonaa euroa
  - Lisäksi puiden kasvun aleneminen, puulajin vaihto, puunkorjuun uudelleenjärjestelyt ja juurikäävän torjuntatoimenpiteet
- Kokonaiskustannukset Suomessa ehkä noin 60 miljoonan euroa
- Menetykset lankeavat pääosin metsänomistajan kannettaviksi
  - Päätehakuuleimikossa, jossa lahoppuuta on 10 prosenttia, omistajalle koituu tappiota noin 800 euroa hehtaarilla
  - Jos lahon osuus on 40 prosenttia nousevat tappiot noin 4 000 euroon hehtaarilla

Männynjuurikäöpä eli tyvitervastauti kuvina

Tyvitervastautinen männikkö

Pihkoittunut kantopinta

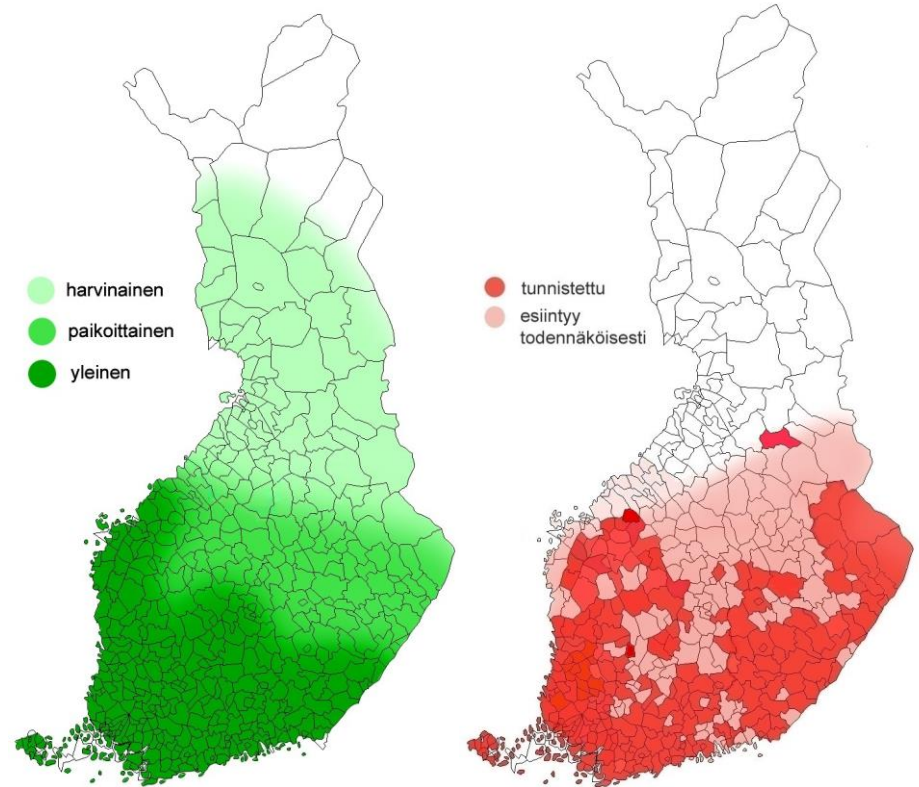
Männynjuurikäävän itiöemiä

Männynjuurikäävän taloudellinen merkitys

- Männyn tyvitervastaudin taloudellisista vaikutuksista ei ole samanlaisia laskelmia kuin kuusenjuurikäävän vaikutuksista
  - Arviolta 10–20 prosenttia kuusenjuurikäävän aiheuttamien tuhojen määrästä
- Taloudelliset tappiot noin 5–10 miljoonaa euroa vuodessa
- Sienen tartuttamilla kuivilla kankailla ei ole taloudellisesti kannattavia metsänkasvatusvaihtoehtoja männylle
- Yksittäiselle metsänomistajalle tyvitervastauti voi olla kuusenjuurikäpää pahempi este harjoittaa taloudellisesti kannattavaa metsätaloutta

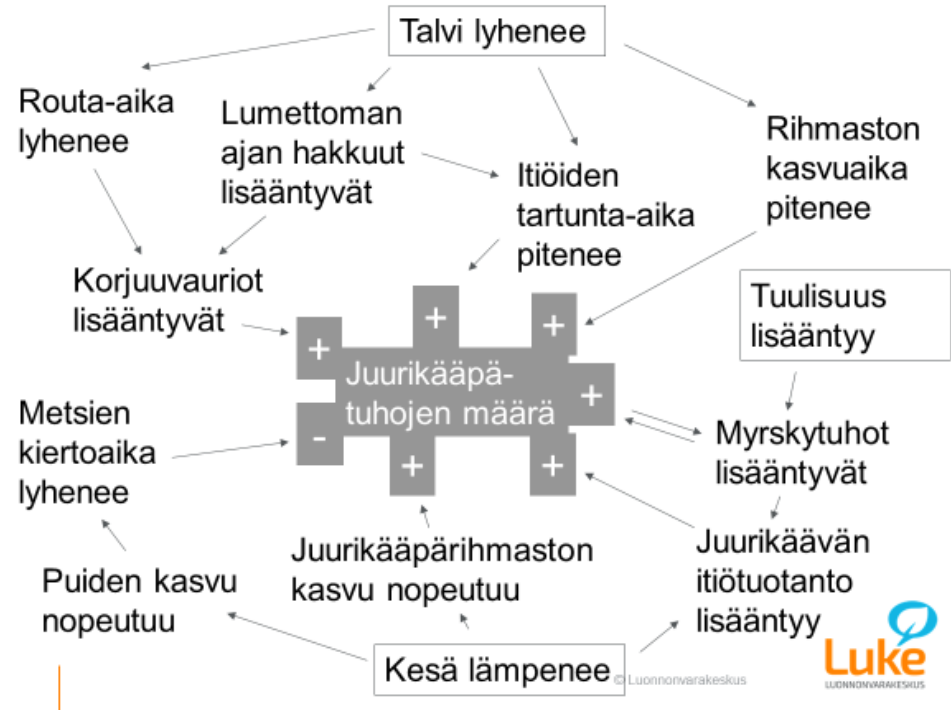
Juurikääpien levinneisyys

- Kuusenjuurikäpä on paitsi yleisempi, niin myös laajemmalle levinnyt
- Juurikääpien torjunta on erityisen tärkeää niissä leimikoissa, missä metsä on tervettä ja kasvaa hyvin, mutta juurikäpä ei esiinny

Juurikäpä hyöty ilmastonmuutoksesta

- Etelässä
  - Tartunta lisääntyy
  - Kasvu nopeutuu puunkasvun lisääntymisen enemmän
- Pohjoisessa
  - Tartunta lisääntyy
  - Puunkasvu nopeutuu juurikäävän kasvua enemmän

Juurikäävän torjunta

- Torjunta kesäaikaisissa hakkuissa on pakollista kun
  - Metsä sijaitsee Perämeren pohjukasta kaakkoon suuntautuvan linjan eteläpuolella
  - Metsä uudistetaan kivennäismailla havupuille tai turvemaalla kuuselle
  - Puun tyviläpimitta ylittää 10 cm
- Torjunta on järkevää myös
  - Turvemaiden männiköissä, mikäli metsänkasvu on hyvää
  - Pohjoisempana hyväkasvuisissa metsissä
  - Silloin kun metsän terveydellä on omistajalle muutakin kuin taloudellista arvoa

Hakkuiden ajoittaminen talviaikaan

- Juurikäpää tuottaa itiöitä vain sulan maan aikana, sitä enemmän, mitä lämpimämpi sää on
  - Ei leviä uusille kasvupaikoille talvella kun lämpötila on alhainen tai maa on lumen peitossa
- Hakkuiden ajoittaminen talviaikaan ehkäisee tehokkaasti uusia juurikäpätartuntoja
  - Ei kuitenkaan poista kasvupaikalla jo olevaa juurikäpää, joka leviää tartunnan saaneista juurista seuraavaan puusukupolveen
- Metsätalouden logistiikka edellyttää ympärivuotisia hakkuita

Puulajin vaihtaminen tervehdyttää kasvupaikan

- Kuusenjuurikäpää aiheuttaa tuhoja käytännössä vain kuusikoissa ja lehtikuusikoissa
  - Puulajin vaihtaminen lehtipuihin tai mäntyyn ehkäisee sekä juurikäävän itiövälitteisen että kasvullisen leviämisen
    - Myös runsas sekapuusto vähentää juurikäävän leviämistä
- Männynjuurikäpää tarttuu kaikkiin havupuihin ja jossain määrin myös lehtipuihin
  - Ei kuitenkaan leviä lehtipuista eteenpäin
  - Puulajin vaihtaminen lehtipuulle estää sekä itiövälitteisen että kasvullisen leviämisen
    - Ongelmana on kuiville kankaille sopivan puulajin puuttuminen

Kantokäsittely

- Kantokäsittelyyn on olemassa sekä kemiallinen että biologinen vaihtoehto
- Käytännössä kantokäsittely tehdään samanaikaisesti puun kaadon yhteydessä harvesteriin asennetun kantokäsittelylaitteiston avulla
- Torjunta-aineen levittäminen on mahdollista myös jälkikäteen.

Kantokäsittelyaineiden erot

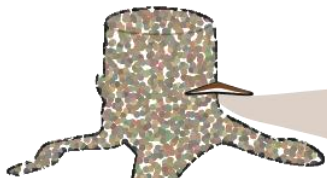
- Biologinen torjunta-aine sisältää eläviä harmaaorvakkasienen itiöitä
  - Sieni tarttuu itiöiden tuoreisiin havupuun kantoihin kuten juurikäpää
    - Valtaa nopeasti kannon pintaosan ja vie juurikäävältä kasvutilan
  - Kasvaa syvemmälle kanton ja rajoittaa juurikäävän leviämistä kannon sisäosissa ja juuristossa.
  - Ei syrjäytä juurikäpää tämän jo valtaamasta puusta
- Kemiallinen torjunta-aine on ureaa
  - Käsittely muuttaa kannon pinnan emäksiseksi
    - juurikäävän itiöt eivät idä
  - Estovaikutus rajoittuu kannon pintakerrokseen

Kantokäsittelyssä on oleellista

- Sekä kemiallinen että biologinen valmiste ovat oikein käytettyinä tehokkaita
  - Mitä täydellisemmin kantopinta on käsitelty, sitä parempi on torjuntateho
    - Suoraan verrannollinen käsitellyn kantopinnan osuuteen
- Laki vaatii halkaisijaltaan yli 10 cm kokoisten kantopintojen käsittelyn
  - Myös tätä pienemmät kannot välittävät juurikäpää
- Rajoitteita
  - Biologinen valmiste jäätyy pakkasella
  - Kemiallista valmistetta käytettäessä on jätettävä vähintään 10 metrin suojavaoähyke vesistöihin ja pienvesiin

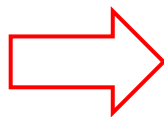
Ongelma

Vanhassa kannossa oleva itiöemä tuottaa itiöitä

Kantokäsittely pysäyttää itiötartunnat

Mutta ei vaikuta juuristossa jo ennestään oleviin juurikäpärihmastoihin

Juurikäpä voi jatkaa kasvullista leviämistään torjunnasta huolimatta

Kuva: Heini-Marikka Hantula

Kannonnosto

- Välittömästi hakkuista seuraava kantojen nostaminen poistaa tuoreet kaatopinnat, minkä seurauksena juurikäävän itiölevintä vaikeutuu
  - Lahot juuret kuitenkin katkeavat ja levittävät juurikäepää eteenpäin samaan tapaan kuin kantokäsittelyn jälkeen
  - Lisäksi metsänhoidon suosituksissa kehoitetaan jättämään noston yhteydessä sekä terveitä kantoja että kaikki vanhat lahot kannot
- Siten metsänhoidon suositusten mukaisesti tehty kannonnosto on juurikäävän torjunnan suhteen verrannollinen lähinnä huonosti tehtyyn kantokäsittelyyn

Kulotus

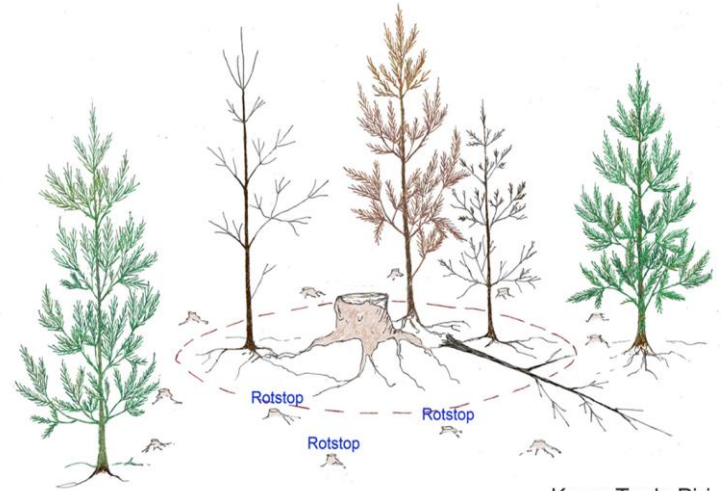
- Tuli polttaa kantojen kaatopinnan ja tuhoaa itiöemiä
  - vähentää kantojen itiötartuntaa
- Kannon maassa olevista osista tai juuristosta juurikäpärilmastoa ei kuitenkaan saada kulotuksella tuhottua
  - Ei hävitä kasvupaikalla jo olevaa juurikäpää
- Maaperän pH-arvo nousee
  - Saattaa lisätä emäksisessä kasvuympäristössä viihtyvän juurikäävän leviämistä

Metsän uudistamisesta

- Mikäli kasvupaikalla esiintyy valmiiksi juurikäypää eikä puulajia ole mahdollista vaihtaa
  - Leviäminen jatkuu tehokkaasti alikasvoskuusten pinnallisten juuristojen muodostamaa verkostoa pitkin
  - Metsänuudistamisessa kannattaa välttää alikasvoksen käyttöä juurikäypäisillä leimikoilla
  - Alikasvoksiin perustuvaan uudistamiseen ja poimintahakkuisiin perustuva jatkuva kasvatus tuottaa juurikäävälle optimaaliset olosuhteet
  - Vältettävä metsissä, joissa esiintyy jo valmiiksi juurikäypää
    - Käytännössä huomattava osa eteläisimmän Suomen kuusimetsistä

Tyvitervaspesäkkeen saartaminen

- Tuula Pirin innovaatio
- Kaadetaan tyvitervaspesäkettä ympäröivät terveet männyt ja käsitellään kannot harmaaorvakalla
- Sieni kasvaa puiden juuristoon ja pysäyttää juurikäävän leviämisen niissä
- Sopii alkaville tuhoille ja pienille puille
- Pahasti tyvitervaksiset kohteet saattaa kannattaa harventaa kesäaikaan, jolloin harmaaorvakan määrä juuristossa lisääntyisi
  - suora tutkimusnäyttö hyödystä kuitenkin puuttuu toistaiseksi

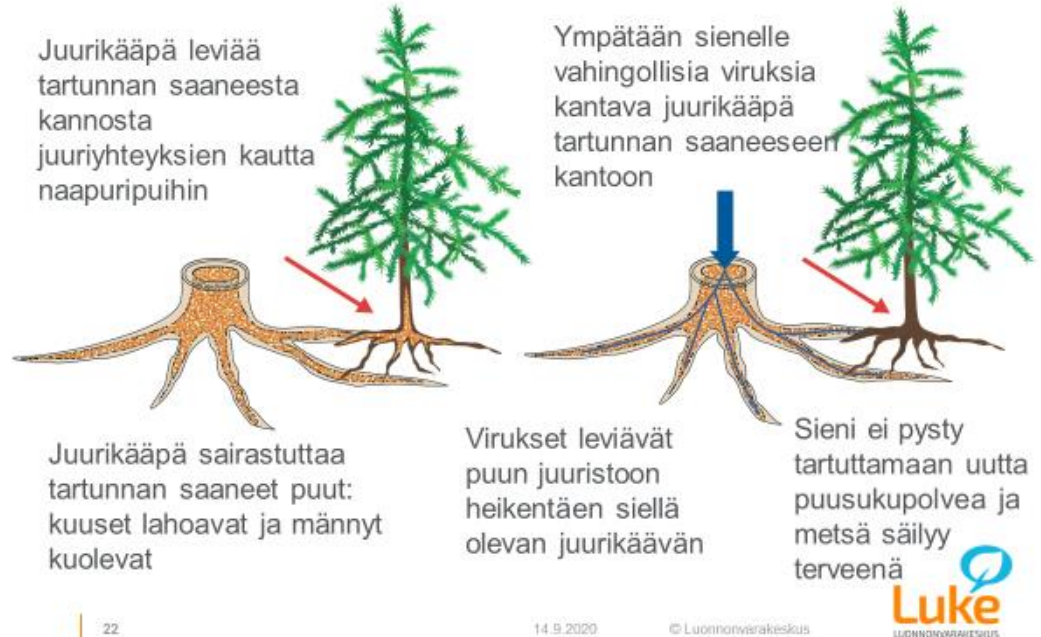

Kuva: Tuula Piri

Virusten hyödyntäminen juurikäävän torjunnassa

- Virukset HetPV13-an1 ja HetPV15-pa1 vähentävät laboratoriossa juurikäävän kasvua jopa 90 %
- Tutkimuksen aiheita
  - Tartutustehokkuuden lisääminen
  - Sienten virustoleranssin yleisyyden määrittäminen
  - Riskien kartoittaminen
  - Käytännön sovelluksen kehittäminen

Virusavusteisen torjunnan periaate

Kuusen juurikäypäkestävyyden jalostaminen

- Ruotsalaiset ovat löytäneet kuusesta LAR3-geenin alleelin, joka vähentää juurikäävän kasvua noin 27%
- Geenimuodon yleisyyttä on kartoitettu eteläisimmässä kuusen jalostuspopulaatiossa
  - Pääpopulaation jalostaminen
  - Kasvullisten taimien tuottaminen
- Geenimuodon vaikutusta juurikäävänkestävyyteen testataan parhaillaan seuraavan kuusisukupolven kandidaattiyksilöissä

Verso-, lehti-, neulas ja ruostetautien torjunta

- Torjuntamenetelmät ovat lähinnä metsänhoidollisia ja sisältyvät siten Antti Uotilan esitykseen

Lepänruoste

Tervasroso

Kuva: Juha Kaitera

Versoruoste

Kuva: Timo Kurkela

Versosurma

Vieraslajit

- Vieraslaji on ihmisen toiminnan seurauksena saapunut laji
- Kasvi- ja kasvimateriaaliin sekä puutavaraan liittyy aina vierasperäisten tuhonaiheuttajien riski
  - EU-maissa niiden määrä lisääntyy eksponentiaalisesti
  - Kasvipassi on pakollinen tuontikasveille
  - Puutavaralle on pakollinen ISPM 15 standardi (leima)
- Vaarallisten vieraslajien epäilystä on aina ilmoitettava ruokavirastolle
  - tuhonaiheuttaja on pyrittävä poistamaan
- Suomessa toistaiseksi tuhoisin on ollut saarnensurma
  - Muita merkittäviä ovat olleet hybridihaavan kuoripolte ja valkomännyn tervasroso

Tulokaslajit

- Tulokaslajit ovat omin avuin saapuneita lajeja
- Suomeen tulee eteläisiä lajeja, mikäli ilmasto lämpenee ennakoidusti
  - Etelänversosurma löytyi 2015
    - Aiheuttanut Ruotsissa jo pienimittaisia tuhoja
  - Havununnat lisääntyvät parhaillaan nopeasti
    - Ensimmäisiä tuhoalueita on jo havaittu
- Spesifisiä torjuntakeinoja leviämiselle ei ole
  - Saapuneita torjutaan tuhonaiheuttajan mukaan
    - Yleiset metsänhoidolliset keinot

Etelänversosurma

Kuva Rein Drenkhan

Yhteenveto juurikäpä

- Kuusenjuurikäpä on taloudellisesti Suomen tuhoisin metsäpatogeeni
    - Männynjuurikäpä saattaa olla suurempi ongelma metsänomistajalle
  - Juurikäpien torjumiseksi on paljon menetelmiä
    - Niistä jokaisella on omat rajoitteensa
      - Suurin osa jättää tuhonaiheuttajan juuristoon
      - Osa ei sovellu kaikille kasvupaikoille
      - Osassa kantorahatulo alenee
- Tutkimustyö uusien menetelmien kehittämiseksi on aktiivista

Yhteenveto muut taudit

- Verso-, lehti-, ruoste ja neulastautien torjuntakeinot ovat metsänhoidollisia
- Kasvi- ja kasvimateriaalikauppaan sisältyy aina riski vierasperäisten tuhonaiheuttajien leviämisestä
  - Kansainvälinen lainsäädäntö
- Ilmaston lämpeneminen johtaa uusien taudinaiheuttajien saapumiseen maahanamme

A photograph of a forest with many birch trees. Some trees are dead and have no leaves, while others are green. In the foreground, there is a large, dark tree stump. The sky is blue with some white clouds. The text "Kiitos!" is overlaid in the center of the image.

Kiitos!